

День УПА й календарна реформа: 14 жовтня – історична дата, чи її корені у святі Покрови

Україна у 2023 році здійснила реформу церковного календаря, перейшовши на григоріанський календар, який використовують у багатьох країнах світу. Це призвело до зміни дат багатьох релігійних і державних свят, однак деякі й досі спірні

Одне з ключових питань, яке виникло після цієї реформи, стосується дня створення Української повстанської армії (УПА), яке традиційно відзначали 14 жовтня, у свято Покрови. Однак від минулого року свято Покрови Пресвятої Богородиці перенесли на 1 жовтня. Відповідно, це породило дискусії щодо того, чи варто змінювати дату святкування Дня УПА та якою є історична основа цієї дати.

"[Еспресо.Захід](#)" розповість про історію створення й діяльності УПА, а також, коли потрібно відзначати день створення Української повстанської армії.

Покрова й УПА: чи є історичний зв'язок

14 жовтня 1942 року вважається днем створення УПА, або просто Днем УПА. Чому так? Якщо запитати пересічного українця, який хоч трохи цікавиться минулим, він чи вона скаже: бо це день Покрови Пресвятої Богородиці (принаймні так було до минулого року).

Справді, свято Покрови має глибокі корені в українській військовій традиції, зокрема його завжди шанували запорозькі козаки та українські воїни різних часів як день захисту та покровительства з боку Богородиці. До того ж День козацтва також відзначали 14 жовтня (зараз його перенесли на 1 жовтня). Тобто і з міркувань тяглості традицій, і прив'язаності більшості українців до церковних дат і релігійного життя, та й, зрештою, суто з погляду здатності запам'ятати дату День УПА відзначали 14 жовтня.

Однак чи так є зараз?

Чимало істориків вважає, що так. Вони кажуть, що дата створення УПА не пов'язана суто зі святом Покрови. Мовляв, 14

жовтня 1942 року є історичною датою, яка базується на реальних подіях, пов'язаних з організацією Української повстанської армії.

Зокрема, історик і нардеп, колишній голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович ще минулого року написав про це, що Українську повстанську армію слід вшанувати 14 жовтня.

"День створення УПА – 14 жовтня, бо це історична дата, а не релігійне свято. Вона не переноситься через зміни церковного календаря", – відзначив В'ятрович.

Те саме у програмі "Тема дня" в етері "Українського радіо. Луцьк" розповіла регіональна представниця Інституту національної пам'яті України на Волині Леся Бондарук. Вона сказала, що День Української Повстанської Армії – історична, а не релігійна дата, хоча саме відзначення УПА 14 жовтня відбулося пізніше, ніж виникла Українська повстанська армія.

Адже у 1947 році, у п'ятиріччя діяльності УПА, вийшла Постанова Української головної визвольної ради "Про визнання дня 14 жовтня 1942 року Днем повстання Української повстанської армії та про встановлення цього дня святковим днем УПА".

Справді, у цій постанові написано:

"У жовтні 1942 року на Поліссі постали перші збройні відділи, що дали початок Українській Повстанській Армії. 1) Для зафіксування цього історичного моменту визначається день 14-го жовтня 1942 року днем повстання УПА. 2) Для вшанування цього моменту день 14-го жовтня, що збігається з історичним козацьким святом Покрови, вводиться як святковий день УПА".

Виходить цікавий парадокс: день народження УПА – це більше символічна дата, ніж справжня. Адже її офіційно запровадили тільки 1947 року з причин, про які ми говорили вище (традиції, церковне життя, козаки, свято Покрови). Тобто день вибрали діячі УПА, бо він добре пасував для цього, але сама по собі дата не є днем, коли чітко задокументовано виникнення УПА.

Серед істориків досі тривають дискусії, чи восени 1942 року УПА вже діяла як організована структура, чи була лише проєктом. Адже з одного боку, повстанські загони отамана Тараса

Бульби-Боровця на Поліссі вели діяльність ще з 1941 року, натомість Організація українських націоналістів (Бандери), яка стала основою УПА, не поспішала формувати свої партизанські війська.

Справді, у жовтні 1942 року у Львові відбулася I Військова Конференція ОУН (б), де основним питанням було створення українських збройних формувань і ведення майбутніх бойових дій. Та чи діяли ці загони 14 жовтня або взагалі 1942 року, коли, за словами головнокомандувача УПА Романа Шухевича, українські повстанці отримали в руки зброю лише взимку 1943 року? Дехто каже, що так, бо німецькі командири про це інформували. Інші ж кажуть, що це були ситуативні перестрілки з німцями під час арештів, а не системна боротьба.

Історик і журналіст Вахтанг Кіпіані торік іронічно написав, що є люди, які відзначають так званий Старий Новий рік, а "тепер є люди, які будуть відзначати Старий Новий День УПА". Тобто він підтримує перенесення святкування на 1 жовтня, адже ніяких знакових подій саме 14 жовтня 1942 року не відбувалося.

"Я прочитав більше двадцяти річників "ШП" (газета ОУН (б)). Не пригадую, щоб ветерани УПА пишались або бодай постійно апелювали саме до подій цього дня. На відміну від "датських" подій Крут, Базару, 30 червня, смерті Коновальця тощо", – зазначив він.

Найвагоміший аргумент за 14 жовтня – діячі УПА самі 1947 року вибрали цей день із власних міркувань, також є пізніші свідчення упівців, які "згадували", що саме 14 жовтня нібито отримали наказ виступити проти німецьких окупантів. До того ж для багатьох це вже звична дата, яка має історичну тяглість та є в пам'яті людей.

Найвагоміший аргумент за 1 жовтня – 14 жовтня 1942 року не задокументовано створення УПА, тому згодом цей день обрали тільки через свято Покрови, відповідно, перенесення дати свята – це також перенесення і відзначення Дня УПА. Адже важливо пам'ятати, що упівці продовжили справу українських козаків у боротьбі з загарбниками, а вшанування козаків – це про свято Покрови.

Діяльність і значення УПА

У будь-якому разі, в який би день не відзначали створення УПА, суть залишається та сама, адже УПА – це важлива сторінка української політичної та суспільної історії, боротьби за створення незалежної держави в умовах тоталітарного панування спершу нацистів, а потім радянців.

УПА виникла як збройне крило Організації українських націоналістів (ОУН (б)) і спочатку діяла в західних регіонах України, згодом – на всій території України та навіть за її межами. Головним завданням було здобути незалежність української держави через збройний спротив окупантам.

На відміну від інших військових формувань того часу, УПА відзначалася тим, що воювала відразу на два фронти – проти німецьких і радянських військ, що ускладнювало її боротьбу. Її основна діяльність полягала в партизанських атаках, диверсіях і саботажах.

Чорно-червоний прапор УПА став символом боротьби за незалежність. Чорний колір символізує українську землю, а червоний – кров, пролиту за неї. Цей прапор став потужним символом для багатьох національних рухів в Україні та досі використовується й майорить на багатьох заходах, також його видно у теперішній російсько-українській війні.

Важливо відзначити, що після Другої світової війни, коли Україна цілковито опинилася під контролем СРСР, УПА продовжила свою боротьбу, хоч і зіткнулася з сильними репресіями з боку радянських спецслужб. Для знищення руху були залучені тисячі радянських агентів, зокрема НКВС (попередник КДБ), які проводили операції з пошуку та ліквідації повстанців. У 1949 році УПА перейшла у збройне підпілля, що тривало до середини 1950-х.

Через лави УПА пройшло понад 100 тисяч осіб (не лише чоловіків, також було чимало жінок). За участь у повстанському русі чи його підтримку каральні органи СРСР репресували понад пів мільйона осіб.

Звісно, не можна оминати факту, який досі сприяє напруженню стосунків України та Польщі й безпосередньо пов'язаний з діяльністю УПА. Адже давні конфлікти між українцями та поляками загострилися під час Другої світової війни, а одним із найбільш трагічних епізодів стала Волинська трагедія (поляки називають ці трагічні події Волинська різня). УПА боролася з Армією Крайовою (польським підпіллям) за контроль над територією Волині та Галичини, що призвело до серйозних втрат з обох боків та загострення етнічних конфліктів і смертей цивільного населення. Та важкі часи призводять до важких рішень, які не завжди зрозумілі сучасникам, тому потребують подальшого дослідження.

Українська повстанська армія відіграла важливу роль у збереженні ідеї незалежної України у важкі часи окупації. Вона була символом незламного прагнення українського народу до свободи та самостійності. І хоча радянська пропаганда намагалася зобразити повстанців як "бандитів" і "зрадників", насправді УПА стала елементом національної свідомості українців. Вона створила основу для сучасної національної ідеї України – боротьби за незалежність і свободу.